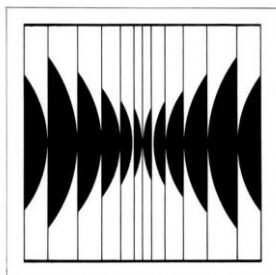

ÚTON DARGAY LAJOSSAL - KÉSŐI SZÜRET

Szimpozium az 50 évvel ezelőtt Egerből indult mérnök-művész innovációs csoportról

2025. október 20. (hétfő) 09:45 – 16:00

Eger, Dobó István Vármúzeum, Dobó-bástya konferencia terme

„Csoportunk négy éve működik. Közös cél hozott bennünket össze, hogy új kapcsolatot teremtsünk a közönséggel, munkáink legyenek a mindennapi élet aktív és szerves részei. A képzőművészet területén - véleményünk szerint - egy tévesen értelmezett hagyománytisztelőben fogant, gátló értékrendszer vált egyeduralkodóvá, mely megalkotott egy érinthetetlen misztifikációt, így akadályozva más erők fejlődését. Mindezzel szemben egy másfajta gondolkodásmód állt, ami összehozott bennünket. A művészi alkotás nem lehet a társadalom életében elszigetelt tárgy, aktuálissá és szociálissá kell, hogy váljon. Ehhez a művésznek is meg kell változnia. Kísérje figyelemmel a társadalom és a művészet belső fejlődését, hogy ellensúlyozhassa a kiállításrendszer kondicionáló hatását, magára kell, hogy vállalja a dinamikus katalizátor szerepét. A csoport művészei kinetikus konstrukciókat terveznek, építenek. A mobilok és elektronikusan vezérelt mozgásuk egy új térélmény kifejeződését eredményezik. Ez a fajta művészet valóban széles tömegeket hódíthat meg. Először azért, mert egyszerűségénél fogva könnyen sokszorosítható, másodsor azért, mert szerves egésznek alkothat az építészettel. Az ember belehelyezése az így létező térbe a legbensőbb érzelmek felszabadítását jelenti. A színek, fények a végtelen tér érzetét adják. Az elektromos fények, átlátszó színek, a fénytörés, a szétszórt fény és a fény átváltozása szilárd testté, vagy fordítva, a folyadékok és gázok, mindezek kimeríthetetlen forrást jelentenek egy új esztétika és művelődés számára. Ugyanakkor lehetőség nyílik a közönség számára, hogy közreműködjön a hatás irányításában, modulálásában, az alkotás folyamatában. Minél több tudományos és technikai, pszichológiai eredmény alkalmazása, a kozmikus mozgás állandó, érzékeny észlelése, mindezek alapvetőek az emberi igények transzformálásához. Az emberiség evolúciójának tovább és újrateremtése, a létezés örömeinek újrafelfedezése az, amit az ilyen művekkel elérhetünk. Az egymást folytonosan felváltó, dinamikus feltörő újabb és újabb hatások az élet drámájának új megjelenítését is eredményezik. Egyben az állandó mozgás változás jelensége az esztétika sajátos nyelvén juttatja érvényre a materialista világnézet és természettudományos gondolkodás alapelemeit, így ezek a művek

jelentékenyen járulhatnak hozzá a jelen kétirányú műveltségi formájának, a reál és humán műveltségnek a művészetben megvalósuló egységéhez. A művész munkája során segítségül hívja a mérnököt, esztétát, pszichológust, a legváltozatosabb irányban képzett szakmunkásokat így az alkotás folyamata szerveződik az emberek között, a létrejövőmű, mely állandó változásokat produkál - kollektív munka eredménye. Méreteiknél és hatásuknál fogva ezek a művek kilépnek a múzeumok és kiállítások falai közül, a városok tereinek és fő közösségi centrumainak lesznek magatartást, művelődést inspiráló és örömet okozó tényezői.” - DARGAY LAJOS. (In Szatmári Béla szerk.: Technika és művészet, 74-’78. Eger, 1978.)

A szimpózium célja

Egri és salgótarjáni képző- és iparművészek az 1970-es évek derekán korszerű technikák és tradicionális eljárások alkalmazásának együttesével kísérletet tettek arra, hogy a városi lét és élettér beszűkítését is magával hozó épített környezetet közös alkotó művészeti teremtéssel humanizálják. A fény és mozgás elvén alapuló, elsősorban köztéri művek tervezői hozzáértő mérnöki és kivitelezői gárdával összefogva üveg- és fémkonstrukcióikkal igyekeztek „eredeti” válaszokat adni a tömegméretű egyformaság-egyhangúság destruktív hatásaira. E közösség egyik kezdeményezője és motorja volt Dargay Lajos (1942–2018) egri tanár, szobrászművész, aki társaival: Balogh László, Bodó Károly, Szatmári Béla, Tilless Béla, Z. Gács György és Varjasi Tiborral együtt az 1975 és 1980 közötti néhány évben egy fővároson kívüli alkotói mozgalmat kezdeményezett. A szakmai nap ezt, a mára elfeledett időszakot és tendenciát járja körül, valamint bemutatásra kerül Dargay Lajos és kortársainak számos, eddig feltáratlan eredményeinek és kudarcaiknak is emléket állító friss tanulmánykötet az Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet gondozásában. Néhány további előadás a négy évtizeddel ezelőtt Kalocsán zajlott nemzetközi Schöffer Szemináriumra és a párizsi Magyar Műhely azzal egyidőben rendezett első, nyilvános magyarországi találkozására emlékeztet.

P R O G R A M

9:45–10:00 Köszöntők, megnyitó

Délelőtti ülészek

Levezető: H. SZILASI Ágota művészettörténész (Dobó István Vármúzeum)

10:00–10:20 DR. BOROS Lili: Dargay Lajos és az orosz-szovjet kinetikus művészet kapcsolatai Major Máté közvetítő tevékenységén keresztül.

10:20–10:40 ZOMBORI Mónika: Technovízió – Nicolas Schöffer magyarországi recepciója 1968 után.

10:40–11:00 HANGYEL Orsolya: „Under Construction” MTESZ. MIE. Iparesztétika. Eger. Egy egri mérnök-művész csoport alkotásai 1974 és 1979 között.

11:00–11:15 Diskusszió

- 11:15–11:35 DR. FODOR Miklós Zoltán: Szatmári Béla (1938–1996) környezetesztétikai törekvései.
- 11:35–12:05 VARJASI Tibor: Világítótornyok. Film Balogh László és Nicolas Schöffer emlékére. (2006, '26)
- 12:05–12:25 TÓTH Gréta: Galéria 40 Egerben. Egy elfojtott kísérlet a szabvány-kultúra ellen 1978-ból.
- 12:25–12:40 Diskusszió

Délutáni ülészak

KÖNYVBEMUTATÓ

- 13:50–14:20 A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézeténél megjelent „VELE HALADT A KOR? Tanulmányok és munkalapok Dargay Lajos alkotói világához” (Műhelytanulmányok VI. évfolyam / 2.) című tanulmánykötet bemutatása.
Méliatja: DR. OROSZ Csaba DLA egyetemi docens (EKKE Vizuális Nevelés és Művészetelméleti Tanszék)

TÍZ ÉVVEL KÉSŐBB – ELŐADÁSOK

- Levezető: DR. KRISTON-VÍZI József alapítványi elnök
- 14:20–14:40 Dr. BASICS Beatrix: Törvény és kétely. Németh Lajos köpenyéből bújva, II.
- 14:40–15:00 Dr. PETŐCZ András: Az avantgarde sorsfordító napjai (emlékek az 1985-ös kaloccai találkozásról).
- 15:00–15:20 KÉPES Gábor: Papp Tibor 'Disztichon Alfa' című művéről, informatikatörténeti kontextusban.
- 15:20–15:40 FAZEKAS István: Fekete fény. Esa Laurema (1950–2010) megidézése.
- 15:40–15:50 diskusszió
- 15:50–16:00 A szimpózium zárása

Az előadásokon való a részvétel ingyenes, de regisztrációhoz kötött.

Kapcsolat és regisztráció:

https://docs.google.com/forms/d/1Zzr1zCSDeBOPkSt4AM9GIXn33pFLBJGibCsZdhmWV4/viewform?edit_requested=true

szilasi.agota@egrivar.hu +36 30 815 0952

Délelőtti ülészak

BOROS Lili PhD (EKKE, dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens)

Az orosz-szovjet kinetikus művészet magyar kapcsolatai Major Máté és Dargay Lajos tevékenységén keresztül

A konferenciaelőadás a 2023 őszén megrendezett Dargay-konferencia alkalmából megkezdett kutatás folytatása¹, amely művészettörtéti szempontú feltérképezése kívánt lenni a Dargay Lajos művészeti formálódásában betöltött szerepének. Ennek egy szegmensét, az orosz-szovjet kinetikus művészeti csoportokkal való kapcsolatának jelentőségét már abban a konferenciaelőadásban felvettem és előadásom most a Magyar Építészeti Múzeum – Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ gyűjteményében található Major Máté Dargay Lajossal és kinetikus csoportokkal való levelezésének művészettörtéti szempontú feldolgozására irányul, mely nemzetközi kinetikus csoportok törekvéseivel Dargaynak vagy tudomása volt, vagy személyes kapcsolatban állt velük. A téma jelentőségét az adja, hogy kevésbé feltárt terület és árnyalja a Dargay-életmű egyes fejezeteit és általánosságban a magyar kinetikus művészet nemzetközi kapcsolatainak értelmezéséhez járul hozzá.

ZOMBORI Mónika (művészettörténész, Szépművészeti Múzeum)

Technovízió – Nicolas Schöffer magyarországi recepciója 1968 után

Az előadás Nicolas Schöffer (1912–1992) magyarországi recepciójának néhány kulcsmozzanatát vizsgálja, különös tekintettel az 1970-es évektől kezdődően megerősödő hazai jelenlétére. Kiemelt figyelmet kap a művész nemzetközi elismertsége és hazai integrációjának ellentmondásos története. Schöffer sajátos pozíciót foglalt el a magyar művészeti diskurzusban: egyszerre tekintették modernizációs példaképnek és nehezen kategorizálható outsidernek.

Az 1936-ban Párizsba emigrált alkotó huszonkét évvel később, 1968-ban Franciaország képviseletében szerepelt a Velencei Biennálén, ahol elnyerte a nagydíjat, amely révén világszerte ismertté vált, miközben Magyarországon még kevesen ismerték és értékelték meg jelentőségét. Sok más emigrált művésszel egyetemben Schöffer első hazai megjelenésére 1970-ben került sor, amikor művei helyet kaptak a Műcsarnokban megrendezett *XX. századi magyar származású művészek külföldön* című kiállításon – a Passuth Krisztina által rendezett tárlatot követően be is került műve magyar közgyűjteménybe.

---

¹ Lásd: <https://uni-eszterhazy.hu/kmi/dargay-lajos-konferencia> , illetve: Dr. Boros Lili - „Világunk tükre a művészet. Összművészeti elv Dargay Lajos művészetének és művészetszervezői tevékenységének egri időszakában” - <https://www.youtube.com/watch?v=zEwYBFpnYs>

Ezt követően 1975-ben kismonográfia jelent meg róla a Corvina kiadásában², majd a rá következő évben Egerben megnyílt az első vidéki Schöffer-kiállítás. Az előadás feltérképezi az 1976-os kiállítás előzményeit és visszhangját, valamint bemutatja, hogyan illeszkedett ez az esemény a Dargay Lajos által szervezett „mérnök–művész” csoport szellemiségébe – és hogyan formálta azt.

A következő évtizedben fokozatosan erősödött az érdeklődés Schöffer iránt, amelyhez jelentősen hozzájárult, hogy 1979-ben teljes életművét reprezentáló kollekciót adományozott szülővárosának, Kalocsának; a gyűjtemény 1980-ban nyílt meg a látogatók számára. A rendszerváltás előtti hazai recepció kiteljesedését az 1982-es, Jerger Krisztina rendezésében a Műcsarnokban megvalósult kiállítása jelentette³.

HANGYEL Orsolya (művészettörténész)

„Under Construction” MTESZ. MIE. Iparesztétika. Eger

Egy egri mérnök-művész csoport alkotásai 1974 és 1979 között

Az előadás egy virtuális kiállításra hívja a jelenlévőket. Hét művész 1974 és 1978 között készült munkáiból mutat be egy válogatást. Elsődleges célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a ma is jórészt ismeretlen alkotások jelentőségére.

Az „Egri Kinetikusok” – Balogh László, Bodó Károly, Dargay Lajos, Szatmári Béla, Tilless Béla, Varjasi Tibor, valamint tiszteletbeli tagként Z. Gács György – jelentős érdeme, hogy konstrukcióikkal kísérletet tettek a szobrászat megújítására, természettudományos megalapozására, felélesztve a hazánkban töredékesen jelenlévő avantgárd térszemléletet. Alkotásaikkal felvállalták és továbbvitték Moholy-Nagy László, Kepes György, Victor Vasarely és Nicolas Schöffer külföldön képviselt eszméit, valamint a luminokinetikus művészetet. Az előadás célja: művek bemutatása és elemzése révén e művészi és kulturális törekvések jelentőségére felhívni a figyelmet.

A karakteres különbségek ellenére az alkotókat mégis összefűzte a közös kiútkeresés: egyikük sem fogadta el a hivatalos művészetet, de a Magyarországon ekkor induló neoavantgárd tendenciákkal sem tudtak azonosulni. 1970 és 1975 között fokozatosan mind áttértek a plasztikára, konstrukcióik magukba olvasztották a teret és az időt, a fényt és a mozgást. A kinetizmust elsősorban Schöffer közvetítette számukra. Felfedezték továbbá Gabo, Pevsner, Rodcsenko, Malevics művészetét is; megkísérelték elmélyíteni, továbbvinni és megvalósítani az elődök felfedezéseit a magyarországi keretek között.⁴ Új esztétikát, új művelődést, új kapcsolatot kívántak létesíteni a közönséggel, amelyben a mű nem marad elszigetelt tárgy, hanem a mindennapi élet aktív és szerves részévé válik. A közös gondolkodásnak és együttműködésnek fontos eredményei voltak a csoportos kiállítások, a konferenciák,

---

² AKNAI Tamás: Nicolas Schöffer = A Művészet Kiskönyvtára. Corvina K., Bp., 1975.

³ Nicolas SCHÖFFER: Vizuális művek és hangstruktúrák. Műcsarnok, Bp., 1982. szeptember 24.- október 31.

⁴ Lásd a szerzőtől: HANGYEL Orsolya: Kinetikus művészet Magyarországon. = Uő szerk.: Mozgás '08/Motion '08. 2-30.

valamint az 1978-as *Technika és művészet* kiadvány is. Az előadás az albumban bemutatott alkotások felelevenítésével kíván emléket állítani ennek az egyedülálló közös törekvésnek. Munkásságuknak igen csekély visszhangja volt, katalógusaik alig fellelhetők, sok nagyszerű alkotás elveszett vagy megsemmisült. Éppen ezért különösen fontos, hogy az előadás újra reflektorfénybe helyezze őket. Bízom benne, hogy ez a virtuális kiállítás nemcsak a művek felfedezését segíti elő, hanem párbeszédre is hív a jövő művészeti, társadalmi és technológiai kihívásairól.

DR. FODOR Miklós Zoltán (történész-muzeológus, a salgótarjáni Dornyai Béla Múzeum igazgatóhelyettese)

Szatmári Béla (1938–1996) környezetesztétikai törekvései

Hódmezővásárhelyen született, ám szakmailag Salgótarjában teljesedett ki Satmári Béla, a jeles építész-belsőépítész-képzőművész pályája. 1961-től a Nógrád Megyei Tanács Tervező Iroda építésztervezője, számos salgótarjáni köz- és lakóépület fűződik a nevéhez. 1972–1988 között a Madách Imre Gimnázium és Építőipari Szakközépiskola tanára. A Salgótarjáni Síküveggyár tervezőjeként is dolgozott.

Az építészművész végzettségű Satmári Béla a következőképpen válaszolt egy alkalommal a feltett kérdésre, miszerint építészként miért kalandozik a képzőművészet területén: *„A társzművészetek rég felbomlott ideális egysége lebegett a szemem előtt, mint eszmény. Mai építészetünkben kiáltó ellentétek vannak. Ragyogó középületekkel dicsekedhetünk, de lakótelepeink esztétikai képe elhanyagolt. Arra kellene hát törekednünk, hogy a tömegépítkezésben is legyenek meg azok az értékmozzanatok, amelyek az egyedi épületekben... Elképzeléseim realizálásánál a salgótarjáni ipari háttérből indultam ki. Itt rendelkezésre áll az üveg, a zománcüveg, és a fémművesség.”* Egyaránt alkotott tehát festőként, grafikusként, üveg- és zománcművészként.⁵

A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja (MNMA), majd a Magyar Alkotók Országos Egyesülete (MAOE) tagja. Meghatározó titkári szerepet vállalt az 1974-ben, Egerben megalakult Magyar Iparjogvédelmi Egyesület Iparesztétikai Szakosztálya (fedő)név alatt létrejött képzőművész csoportban, – előadásom főleg ezt az időszakot érinti.

VARJASI Tibor (filmoperatőr, egyetemi oktató, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem)

Világítótornyok (2006, '26)⁶

Kísérleti film Balogh László (1930–2002) kinetikus fényfestő életművének rekonstruálására. Balogh pályája az 1960-as évek elején indult szülővárosában, Egerben. Az 1967-es és 70-es

---

⁵ Vö.: GÁSPÁR István Gábor: A létezés sokarcúsága. Satmári 75 =

https://epa.oszk.hu/03200/03286/00118/pdf/EPA03286_palocfold_2013_3_082-085.pdf

⁶ Előadó 2023 októberében, az EKKE által szervezett konferencián „A MTESZ-MIE Heves Megyei Szervezete által Egerben, 1976-ban Schöffner Miklós tiszteletére rendezett kiállítás létrejöttének emlékei” címmel tartott érdekesítő videó-prezentációt!

párizsi, valamint 1973-as velencei tanulmányútjai során megismerve a kinetikus művészet reprezentánsait – elsősorban a Párizsban alkotó, magyar származású Nicolas Schöffer munkásságát – maga is elkötelezett híve és úttörője lett a hazai kinetikának.

A korszak korabeli hivatalos művészetpolitikájának ismeretében aligha csodálható, hogy az általa konstruált kinetikus fény-mobilok, instrumentális objektek, rendkívüli technikai igényük okán sokszor az eredetileg elképzelt méretük helyett csupán kicsinyítve, vagy makett formájában maradtak fenn. Egyéni és csoportos kiállításai ellenére az általa eredetileg elképzelt helyszíneken, közösségi tereken alkotásai nem jelentek meg, művei magángyűjteményekben találhatók. Alapító tagja a Nemzetközi Kepes Társaságnak, élete végén az amerikai Jackson Pollock-Lee Krasner Alapítvány adományozott számára díjat.

A film lehetőségeinek és eszközeinek alkalmazásával kísérletet teszünk a hagyatékban fellelhető festmények, szobrok, makettek, vázlatok és személyes feljegyzések, valamint a művekhez eredetileg társított zenei részletek felhasználásával az életmű legfontosabb elemeinek rekonstruálására.

TÓTH Gréta (művészettörténész, Hatvan, Hatvany Lajos Múzeum)

GALÉRIA 40 Egerben. Egy elfojtott kísérlet a szabvány-kultúra ellen 1978-ból

Előadásomban az egri Galéria 40 rövid életű, ám annál izgalmasabb működését vizsgálom, amely egy ritkán emlegetett, de különös jelentőségű fejezete a rendszerváltás előtti képzőművészeti életnek. A Városi Műsorrendező Iroda kezdeményezésére, a Népművelési Intézet szakmai támogatásával és Kozma György, illetve Bán András közreműködésével indult el 1978-ban *A művészet táguló világa* című kiállítás sorozat, amely a kortárs művészet új szellemi irányzatait kívánta beemelni a regionális kulturális közegbe.

A Galéria 40 nem klasszikus kiállítótérként működött, hanem egyfajta szellemi műhelyként, amely nem csupán műalkotásokat mutatott be, hanem a művészet társadalmi, esztétikai és kommunikációs szerepeit is újraértelmezte. A 1978-ban megvalósult kiállítások – mint a Textil a textil után, a Feszty-körképület, vagy az Üzenetvivő grafika című mail art válogatás – egyaránt arra törekedtek, hogy a művészet autonómiáját, társadalmi érzékenységét és gondolati összetettségét demonstrálják. A program kiemelt figyelmet fordított a hagyományosan funkcionálisnak tekintett műfajok (textilművészet, építészet, grafika) újraértelmezésére, valamint az alternatív művészeti kommunikáció, például a mail art különböző formáinak bemutatására.

Bár a Galéria 40 programja szakmailag megalapozott volt, értelmező, gondolkodásra ösztönző közegként is működött, a kulturális irányítás gyors és türelmetlen beavatkozása még kibontakozása előtt megszakította ezt az ígéretesnek induló folyamatot. A felülről levezényelt profilváltás révén a kezdeményezés elvesztette eredeti kísérletező karakterét, és beilleszkedett a hagyományos múzeumi struktúrákba. Ezzel nemcsak egy új szellemi műhely fejlődése torpant meg, hanem egy fontos lehetőség is veszendőbe ment a megyeszékhely kulturális életének élénkítésére. Előadásomban ezt, a mára jórészt feledésbe merült kezdeményezést kívánom vizsgálni, amely alternatívát próbált nyújtani a hetvenes évek művészetpolitikájának uniformizált irányvonalaival szemben.

Délutáni ülészek

Könyvbemutató

Dargay Lajosról – még életében – két évtizeddel ezelőtt jelent meg egy album a Képzőművészeti Kiadónál. Abban Hangyel Orsolya, Kaszás Gábor, Beke László, valamint N. Mészáros Júlia, Sík Csaba, Németh Lajos és Wehner Tibor tanulmányai, elemzései és méltatásai kaptak helyet. Az 1960-as évek elején indult művész alkotásaiból válogatott felvételek a hagyományos plasztikai megformálástól a „szerelt” műveken át az igen gazdag grafikai munkásságáig vagy a komputert is alkotó társként hívó objektetekig húzódó ívet mutatják be. Most, 2025 őszén *„Vele haladt a kor? Tanulmányok és munkalapok Dargay Lajos alkotói világához”*⁷ címmel a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet gondozásában jelent meg egy, a Dargay Lajos tevékenységének fontosabb szegmenseit: kortörténetekbe ágyazott pályájának egy-egy állomását, alkotói és pedagógusi szemléletét, jellegzetes műfajait, valamint környezettervezői kísérleteit is felvillantó tanulmány- és esszégyűjtemény. A tanulmány- és esszégyűjtemény szerzői Aknai Tamás, Dargay Marcell, Paksi Endre Lehel, Hangyel Orsolya, Gyenes Zsolt, Kriston-Vízi József, Horváth Zsolt és Wehner Tibor. A képekkel gazdagon illusztrált műhelytanulmányok kötetét egy hiánypótló bibliográfia teszi teljessé. A kötet fővároson kívüli első bemutatóját nem véletlenül időzítettük a szimpózium alkalmából. A kötet számos ponton revideálja az életmű önreflexióval kapcsolatos megállapításait, pontosít dátumokat, neveket és helyszíneket, valamint az életrajz eddig ismert néhány mozzanatát is tisztázza.

Méltatására **DR. OROSZ Csaba** DLA egyetemi docens (EKKE Vizuális Nevelés és Művészetelméleti Tanszék) vállalkozott.

Előadások

Dr. BASICS Beatrix (művészettörténész, az OR-ZSE tanára, a NÖF munkatársa, a Múzeumcafé szerkesztője)

„Törvény és kétely. Németh Lajos köpenyéből bújva, II.”⁸

„Jobban kiálltam a modern, az avantgárd művészet mellett társadalmilag, mint szakmailag, és mint kiálltam magamban. ...nem tudtam apologétája lenni bizonyos mindig új irányzatoknak.” Erről a mondatáról Németh Lajosnak a kortárs művészet helyzetéről írott összefoglalója zárásaként felidéződik, hogy a témával kapcsolatban a vitaszellem felébresztésére vágyott. A megoldásra váró kérdések megvitatására, építészet és képzőművészet együtt-alkotására. A sajátos és az egyetemes ötvözésére – miközben ő maga értékítéleteiben korának gyermeke volt és maradt. 1964-ben úgy gondolta, a magyar

⁷ KRISTON-VÍZI József szerk. = MMA-MMKI. Műhelytanulmányok VI. évfolyam / 2., Bp., 2025. 194 p.

⁸ Előadó „Törvény és kétely” – Dr. Németh Lajos kutatói tekintete címmel Kalocsán, a Nicolas Schöffer Gyűjteményben megrendezett két napos konferencia és műhelynap alkalmával, 2024. október 28-án délután tartott prezentációjának folytatását adja itt meg.

képzőművészet válaszút elé érkezett. Hiányolta az itthoni kortárs művészeti múzeum létét, e tekintetben a Nemzeti Galéria nem jelenthetett megoldást. Az olyan seregszemlék, mint a X. Magyar Képzőművészeti Kiállítás nem pótolta e hiányt. Rendszeresen írt a Fiatal Művészek Stúdiójának tárlatairól, 1966-ban már, mint „a kibontakozás egyik állomását” üdvözölve azt. De érzékelte a művészeti élet szervezeti problémáit, amelyek nem ritkán akadályozták a fentebb említett „kibontakozást”. A 68-as kiállítás kapcsán egyfajta korszakváltást emlegetett, egy új nemzedék térnyerését. A korszakváltás azonban elbizonytalanodással jár: *„...most a hallatlanul meggyorsuló információ embertelen méretű növekedése, a képzőművészeti és iparművészeti tevékenység ugyancsak áttekinthetetlenül duzzadása, a technikai civilizáció ütemének szüntelen környezet-átalakító tevékenysége, a társadalom új és új kihívása miatt úgyszólván lehetetlenné vált az irányok jegecesedése”. Gesztus vagy alkotás – A kortárs művészet fejlődéstendenciáiról* című tanulmányában ennek az összetevőit kísérelte meg felkutatni és összefoglalni, a művészet funkcióváltását tartotta a legfontosabb momentumnak. Nem ő volt az egyetlen, aki felismerte és megfogalmazta mindezeket, de itthon kétségkívül ő látta ezt legjobban. Hiába vágyott azonban vitára, egyedül maradt.

PETŐCZ András (Dr., PhD. Babérkoszorú-díjas író, Kodolányi János Egyetem)

Az avantgarde sorsfordító napjai – emlékek az 1985-ös kalocsai találkozóról

Az 1985-ös kalocsai találkozón személyesen jelen voltam, fellépő művészként szerepeltem, a Magyar Műhely című folyóirat akkor legfiatalabb szerzőjeként nyilvánulhattam meg. Meggyőződése, hogy ezen a találkozón a magyarországi modern művészeti életben egyfajta törés következett be: az akkori, nagyon is határozottan emelkedő tendenciát mutató, valamiképpen „kanonizálódni készülő” avantgarde törekvések és a törekvések mögött meglévő csoportosulás elképesztően erős pofont kapott, szembekerült a posztmodern irányzatot képviselő jelentős szerzőkkel, és olyan személyi ellentétek robbantak ki a hazai művészeti életben, amelyek a későbbiekben komoly negatív hatást gyakoroltak magára a találkozót nagymértékben szervező és korábban uraló Magyar Műhely című folyóiraatra és annak közösségére is.

A rendezvényre megérkező, majd viharos gyorsasággal távozó Esterházy Péter, a friss Kassák-díjas Megyik János szolidaritása, Schöffner hozzászólása, Kassák özvegyének a jelenléte, valamint az a tény, hogy az adott kor szinte összes jelentős és progresszív alkotója fontosnak érezte, hogy személyesen is tiszteletét tegye azokban a napokban Kalocsán, mindez megerősít engem abban, hogy kijelentsem: művészettörténeti és irodalomtörténeti mérföldkő volt ez a találkozó, amelyre még hosszú évekig emlékezni fogunk. Előadásomban erről a mérföldkőről szeretnék beszélni, illetve ennek az utóéletéről, amely utóéletéről is bőven van személyes emlékem, – olyanok, amelyek a mai napig sokunkat érzelmileg is felkavarnak. Mindenesetre az 1985-ös Kalocsa is jól bizonyította, hogy a művészeti élet személyes, érzelmi tényezőit még az utólagos értékeléseknél sem szabad figyelmen kívül hagynunk.⁹

---

⁹ Művészettörténet-dokumentációs megközelítéssel lásd: SZ. MOLNÁR SZILVIA: A Magyar Műhely találkozókról. = Magyar Műhely - 50. évf. 4. (166.) sz. (2013.), 22-23.

KÉPES Gábor (doktorandusz, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola; a Neumann János Számítógéptudományi Társaság ügyvezető igazgatója)

Papp Tibor 'Disztichon Alfa' című művéről, informatikatörténeti kontextusban

Papp Tibor (1936–2018) kombinatorikus költészete a számítógépes irodalom emblematikus, úttörő példájának számít Magyarországon. A francia és a magyar irodalmi hagyományhoz is kötődő, jeles avantgárd alkotó, a párizsi Magyar Műhely folyóirat és kiadó alapító főszerkesztője nemcsak az új költői módszerekkel kísérletezett, de jól ismerte a kombinatorikus kísérletek több évszázados hagyományát is.

A számítógép, mint mûzsa és eszköz, az algoritmikus gondolkodás és az avantgárd kifejezésmód, a klasszikus versformák iránti alázat és a tartalmi merészség kiemelik a szerzői zsenit. A számítógép a szövegszerkesztésnél mélyebb és sokoldalúbb felhasználása tehát nemhogy zárójelbe nem teszi a költő jelentőségét, hanem épp a magyar nyelv és a magyar szépirodalom egy óriásává növeli.

A '*Disztichon Alfa*' versgenerátor irodalmi műként, sőt! irodalmi műveknek a végtelennel incselkedő nagy halmazaként, továbbá programtermékként is azonosítható. A befogadása, olvasása egy egészen újszerű élményt kínált megjelenése idején, melyben az időnek egészen különleges jelentősége van. A kilencvenes évek olvasója egy nyomtatott könyvként kapott belőle ízelítőt – és a könyv mellékleteként, egy kazettás floppy hordozón jelent meg a szoftver – azaz az irodalmi mű.

A '*Disztichon Alfa*' Apple Macintosh számítógépeken volt futtatható. A Macintosh a személyi számítógépek egy olyan családja, amely az egyedi megoldásai és a marketingje alapján is sajátos helyet foglal el az otthoni számítógépek univerzumában. Papp Tibor, a nyomdatechnikához, tipográfiához és a képversekhez, hangversekhez is kivételesen jól értő szerző programozó-íróvá válásához elengedhetetlen volt a mikroszámítógépek megjelenése az 1980-as években, majd a professzionális személyi számítógépek hulláma az 1980-as, 90-es években.

A számítógépes irodalom kiemelkedő magyar példáját úgy kísérelem meg elemezni, mint kulturális produktumot, hogy az informatikatörténet, ez eszköz kultúra és az informatikai gondolkodásmód felől is bemutatom a '*Disztichon Alfát*'.

FAZEKAS ISTVÁN (okleveles villamosmérnök, a Robotic Retail Kft. társalapítója, fejlesztőmérnök; az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem óraadó tanára)

Fekete fény. Esa Laurema (1950–2010) megidézése

Esa Laurema szeretett hazájában, Finnországban már életében közismert alkotóművész volt. Ennek, a világ legészakibb tájairól származó művésznak az élete, egy ponton kettéágazott: a sötét téli hónapokat északon töltötte, nyaranta viszont heteket, hónapokat élt messze délen, Egerszalókon.

Előadásomban különleges, több évtizeden átívelő barátságunkat idézem fel, amely az 1984-es Schöffner szimpóziummal indult. Ezt az első találkozásunkat az akkori lehetőségek szerint,

több évig tartó levelezés követte. Végül 1987-ben, az egyetem befejezése után meghívást kaptam Esa-tól, hogy segítsék az új műhelye építésében, betársulva szokásos nyári programjaihoz: vizitúra, kirándulások, kiállítások. Ez az egy hónap több lett egyszerű külföldi kirándulásnál. Esa műhelye, felszerelése, a közös munka, személyiségének kettőssége: precíz, professzionális munkamódszere, ötvözve a művész fantáziájával, nekem, a kezdő mérnöknek, életre szóló, meghatározó tapasztalat volt.

A finnországi építkezés olyannyira felbátorított, hogy lényegében ekkor döntöttem el, saját kezűleg akarok házat építeni. Esa ebben a tervezéstől a befejezésig kivette a részét. Bár minden évben kaptam tőle meghívást, az új munkahely, majd a családalapítás jócskán kitöltötte az életemet. De a kapcsolat megmaradt. Most ő járt ide nyaranta, és ahogyan mi illeszkedtünk be Egerszalókon, velünk együtt Esa is. Egyre többször látták vendégül új egerszalóki barátai is, ő pedig gyakran nem egyedül jött, hozott barátnőt, művésztársat.

Számtalanszor viszonzta a meghívást új barátai felé, amolyan egyszemélyes építőtáborokba, ahol hozzám hasonlóan, sok fiatal tanulta el tőle mérnöki, vagy művészi látásmódját – beállítottságtól függően.

Egerszalókon pedig lassan-lassan természetessé vált, hogy Esa időnként megjelent, majd sorra látogatta a barátokat. Részt vett minden programban, ahová csak meghívták. Fokozatosan ragadt rá a nyelv is. Szinte szállóigévé váltak a szokásos széles mosolyával előadott mondatai: „élet jo magyarorsagon” vagy „en itt van jo barátok”.

Az előadás nem életrajzi pontosságú. Bár igyekszem az események időrendjét megtartani, leginkább olyan jelenetek felidézése a célom, melyek hétköznapi oldaláról mutatják be ezt a kiváló művészt, remek mérnököt és nagyszerű barátot.

DARGAY Lajos (Pélmonostor, 1942 – Kalocsa, 2018)

Felvidéki gyökerű szülők gyermekeként diák éveit Egerben, majd Sárospatakon töltötte. Képesítésének megszerzését követően bő tíz esztendeig Egerszalókon pedagógusként dolgozott. Grafikaival s szobraival már az 1960-as évek közepétől rendszeresen részt vett Heves megye és Észak-Magyarország képzőművészeti seregszemléin. A barátokká vált alkotó társaival közösen bérelt kollektív műtermeik állandó találkozási helyként, újító szellemű műhelyként szolgálták a kortárs, ifjú művész nemzedéket.

Felsőfokú diplomaszerezése után, 1975-től az egri Gárdonyi Géza Gimnázium és Szakközépiskolában tanított rajzot, ábrázoló geometriát s vezetett nyüzsgő szellemű szakkört. Művészettörténeti stúdiumokat a Dobó István Gimnáziumban is oktatott. Mesterei és támogatói, így a magyar származású Nicolas Schöffer révén ekkor már túl volt első külföldi (francia- és olaszországi) kiállításain is. 1978 novemberében az ő tervei alapján állították fel Eger északi városrészében hazánk első, hang vezérelte elektronikus fény- és mozgás rendszerű alkotását, a közel 10 méter magas „Fénytornyot”. Egyedülálló kivitelezését Egerben dolgozó, nagy felkészültségű és kreatív szellemű műszakiak végezték. 1981-ben a Pedagógusnapra a Magyar Televízió portréfilmet készített róla „Velem halad a kor” címmel. Önálló kiállításait a Gárdonyi Géza Színház, a Bródy Sándor megyei Könyvtár és a Művelődési Központ falai között láthatta a nagyközönség.

Dargay Lajos – bár családjával 1983 nyarán – Kalocsára költözött s ott nyugdíjba vonulásáig a nemzetközi hírű Schöffer Gyűjteményt vezette, de folyamatosan nyomon követte az egri/Heves megyei történeteket is. Szorgalmazója és egyik előkészítője volt a Kepes-hagyaték haza kerülésének. 2005-ben egy színes Fénykatedrális tervet az egri várban lévő Szent János székesegyház megőrzött romjai fölé, de az elképzelés máig fiókban hever. Hasonlóképpen Egerbe szánta a Kinetikus Művészetek Háza elnevezésű egyedi épület tervét, amelyet Horváth Zsolt tanítványával készítettek. Dargay Lajos utolsó nagyszabású életmű kiállítása „Távolságok” címmel H. Szilasi Ágota művészettörténész kurátorságával, Csintalan András rendezésében 2011 őszétől volt látogatható több hónapon keresztül a Dobó István Vármúzeumban. 2012-ben Heves vármegye vállalkozói a magyar képzőművészet kategóriában neki ítelték a Megyei Prima Díjat.

Dargay Lajos 2018 decemberében hunyt el; hamvai az egri Hatvani temetőben nyugszanak szeretett szülei mellett. Egri születésű feleségének, Dargayné Panyik Mártának s gyermekeinek: Eszternek és Marcellnek kezdeményezésére 2020 tavaszán Alapítvány jött létre, mely a névadó Mester műveit, szellemi és tárgyi hagyatékát őrzi, népszerűsíti és fejleszti tovább annak művészi-emberi üzenetét. 2023 őszén az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Művészeti Karának szervezésében egész napos konferenciát szenteltek a tanár, az alkotó és a művészeti szervező Dargay Lajosnak. Életének jelentősebb mozzanatairól a Magyar Művészeti Akadémia gondozásában egy hiányt pótló kötet jelent meg 2025-ben. Életművét szakmai grémiumok javaslatára először Eger városa, majd nemrég Heves vármegye Értéktára nyilvánította megbecsült részévé.

BARÁTOK EMLÉKPADJA

DARGAY LAJOS (1942–2018) képzőművész
BALOGH LÁSZLÓ (1930–2002) festőművész
CSONT ISTVÁN (1944–1992) grafikusművész

A rendezvényt követően, ugyanezen a napon 16:30 óra tájban emlékpadoat avatunk a három jó barát: Dargay Lajos (1942–2018) szobrászművész, Balogh László (1930–2002) képzőművész és Csont István (1944–1992) grafikusművész előtt tisztelegve a Széchenyi utca végén, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium előtti parkban.

Eger Megyei Jogú Város Kulturális és Idegenforgalmi Bizottság hozzájárulásával, s a családtagok anyagi támogatásával megszületett táblát Csintalan András grafikus, a Dargay Lajos Művészeti Alapítvány kurátora tervezte, támogatói kivitelezését a budapesti GRAVOX Kft. végezte. A tábla a sétány harmadik padját fogja ékesíti. Az avató beszédet tartja: F. Balogh Erzsébet festőművész, az Eszterházy Károly Katolikus egyetem nyugalmazott docense.

Társszervezők: Dargay Lajos Művészeti Alapítvány és Dobó István Vármúzeum

Fő támogató: Magyar Művészeti Akadémia

Bővebb információk:

dargayfund@gmail.com +36 30 370 7978

<https://www.facebook.com/dargayfund>

<https://dargayfoundation.com>

www.egrivar.hu

Szerkesztés és szöveggondozás: Dr. Balogh Csaba

Korrektor: H. Szilasi Ágota

Arculat: Csintalan András

Kiadó: Dr. Kriston-Vízi József elnök, Dargay Lajos Művészeti Alapítvány

2025. október-november

ISBN 978-615-02-5443-2